

TRAIAN GHERMAN – ETHNOGRAPHER AND FOLKLORIST

Aurelia Mariana Mărginean Neagoie

PhD., „1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia

Abstract: Traian Gherman was the editor of "Comoara satelor" magazine, an important monthly folklore publication in Transylvania. He was mainly focused on making folk traditions and customs known to his readers. He was particularly concerned about the agrarian customs of the Romanians. He believed that folklore will never disappear because it springs from the soul of a nation, but admits that it adapts to everyday life and some manifestations, that are no longer in harmony with the present reality, disappear. That's why Traian Gherman encourages the collection of folklore works.

Keywords: Traian German, "Comoara satelor", folklor, customs, traditions.

Traian Gherman (20 septembrie 1879 - 28 februarie 1961) a fost mereu pasionat de cercetarea din domeniul patrimoniului popular devenind astfel un pionier în domeniul cercetării culturii populare. Este cunoscut faptul că el este editorul revistei *Comoara satelor*, o importantă revistă lunară de folclor din Transilvania. Acesta s-a născut la Corpadea, județul Cluj. A absolvit Teologia și Filosofia la Blaj, apoi a studiat la Facultatea de Fizică și Matematică la Budapesta, în perioada 1903-1907. A fost profesor la Blaj, la Liceul de băieți, între anii 1907-1919, apoi la Liceul de fete între 1919-1928. S-a implicat în activitățile organizatorice ale Resortului Cultelor și Instrucțiunii Publice al Consiliului Dirigent, precum și în cele de organizare a Universității românești de la Cluj. A fost avansat în funcția de Inspector Școlar Regional și apoi Inspector General pe țară pentru învățământul secundar, normal și seminarial (1929-1933), fiind numit membru al Consiliului Inspectorilor Generali din România. Încă din primii ani de profesorat, Traian Gherman este preocupat de elaborarea unor monografii ale satelor care să conțină și tradiții și legende legate de trecutul satelor.¹ În același timp a pregătit și material pentru o lucrare despre figuri celebre din literatura universală precum și alcătuirea unor monografii școlare, însă aceste lucrări nu au fost tipărite. Traian Gherman a îmbinat munca de culegător cu cea de cercetare în domeniul folclorului și al etnografiei, publicând câteva din lucrările sale.² A promovat culegerea și valorificarea culturii populare românești din Transilvania, prin intermediul revistei pe care o conducea, *Comoara satelor*. Din anul 1929 a fost profesor de fizică la Liceul "George Barițiu" din Cluj, de unde s-a și pensionat.

În 1900, Traian Gherman începe redactarea unei cărți de *fizică a țaranului roman* în care intenționa să cuprindă toate cunoștințele și observațiile țăranilor români legate de mediul înconjurător, transmise din generație în generație. În acest sens, a început o investigație amplă, cu ajutorul elevilor săi, printr-un chestionar folcloric destinat culegerii datelor despre credințele cosmografice, astronomice și meteorologice în Transilvania dar și în Moldova și Muntenia.³ Lucrarea s-a finalizat în 1914. După mărturia⁴ nepoatei sale, prof. Lucia Pavel, lucrarea a fost îngropată în curtea casei sale din Blaj. Acolo s-a păstrat foarte bine, iar prin anii '20, Traian Gherman a scos-o și a început să publice părți din manuscris în revista editată de el, *Comoara satelor*. Când aceasta și-a încetat activitatea, cu mari eforturi financiare, T. Gherman a publicat lucrarea în 1928, volumul bucurându-se de o largă apreciere din partea multor contemporani. Publicarea lucrării nu a însemnat încheierea

¹ Cf. Ion Taloș, *Traian Gherman*, în „Tribuna”, anul XIII, nr.51, 18 decembrie 1969, p.6.

² Cf. Anca Goția, *Folcloristul Traian Gherman în culegerea Cercetări de limbă și literatură*, Sibiu, Societatea de Științe Filologice din R.S. România, 1981, p.231.

³ Cf. Ion Taloș, *art. cit.*, p.6.

⁴ Mărturie făcută în cadrul Conferinței *Tradiția științifică a Școlilor Blajului în cunoașterea culturii tradiționale. De la Nicolae Pauleti la Traian Gherman*, organizată de Institutul „Arhiva de folclor a Academiei Române”, în 27 noiembrie 2015 la Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române.

cercetării deoarece autorul a continuat să strângă material, activitate înlesnită de funcția de Inspector General, care îi permitea să călătorească foarte mult și să ia contact cu mulți oameni simpli care îi furnizau informații prețioase, iar în 1958, când a apărut cea de-a doua ediție a cărții, aceasta a cuprins informații din localități din toată țara. De asemenea, Traian Gherman a fost membru fondator, alături de Valeriu Bologna, Mircea Eliade, S. Sergescu, al Grupului Național Român pentru Istoria Științelor.⁵

Folcloristul Traian Gherman a avut o activitate bogată de prezentare a tradițiilor și obiceiurilor populare, dovadă fiind numeroasele studii publicate în acest sens. Acesta s-a preocupat îndeosebi de obiceiurile agrare ale românilor. Lucrarea sa vastă la care a muncit peste 50 de ani cuprinde rezultatul unor investigații din 700 de sate din Transilvania. Acesta colaborează și cu Ion Mușlea care mărturisește că era consultat de profesorul blăjean, pe care îl numea „unul dintre cei mai importanți folcloriști transilvăneni”, în privința organizării și publicării materialului folcloric pe care îl deținea precum și pentru a fi la curent cu mișcarea folcloristică din capitală: „L-am cunoscut pe Traian Gherman după 1930...îmi cerea părerea în privința organizării și publicării imensului material, din care îmi împărtășea și mie informații mărunte care mă interesau. După fiecare drum făcut la București, mă duceam să-l văd spre a-l pune la curent cu mișcarea folcloristică din capitală și cu proiectele de cercetare.”⁶

Acesta apreciază studiile de cercetare din domeniul vieții agrare a românilor din Transilvania, precum studiile despre păstorit în Munții Rodnei ale lui Tiberiu Moraru și Emil Precup sau despre oierii mărgineni al lui Nicolae Dragomir, însă atrage atenția asupra lipsei unor monografii care să sintetizeze întreaga problemă pe teritoriul Transilvaniei. Traian Gherman conștientizează evoluția și schimbările rapide care își pun inevitabil amprenta asupra tradițiilor și obiceiurilor românilor. Transformările social-economice duc la uitarea unor obiceiuri care nu își mai găsesc locul în noul ritm al vieții și care nu se mai practică din cauza modificării bazei materiale care le-a generat, singura soluție fiind consemnarea lor. Traian Gherman atrage atenția asupra perspectivei obiceiurilor care încă se mai practică. El este de acord cu folcloriștii care consideră că folclorul nu va dispărea niciodată pentru că el izvorăște din însăși ființa poporului însă susține că acesta se adaptează vieții cotidiene și unele manifestări care nu mai sunt în concordanță cu realitatea actuală dispar.⁷

Pe baza materialului inedit cules de el și de colaboratorii sai (învățători, preoți, elevi), Traian Gherman a identificat în prima jumătate a secolului al XX-lea patru momente importante în viața de la sat a poporului nostru care au avut de suferit în urma unor factori externi. Autorul exemplifică modul în care obiceiul practicat pe valea Târnavelor, *La bute*, dispărea în urma unui factor economic. Obiceiul consta în organizarea tineretului în zi de sărbătoare să își petreacă *La bute*. Acesta era completat de faptul că feciorii, în straie de sărbătoare, colindau satul cu o bute într-un car tras de boi, pentru a aduna mustul/ vinul pentru „ceata feciorilor” de la Crăciun. Atacul filoxerei de prin anii 1900 a pustiit podgoriile de pe Târnavă, iar printre consecințele acestui fenomen se numără și dispariția obiceiului *La bute* deoarece oamenii nu mai aveau vin sa le dea. Deși după câțiva ani podgoriile au fost replantate, obiceiul nu a mai reînviat în toate satele.⁸

Momente de cumpănă s-au înregistrat și în domeniul agriculturii: dacă la început țărani își recoltau holdele cu seceră, spunând că merg la seceră, concentrarea bărbaților în războiul mondial din 1918-1919 a avut ca urmare firească împușinarea brațelor de muncă și căutarea unei alternative mai rapide și mai spornice pentru recoltă, și anume, cositul holdelor. Văzând avantajele acestei modalități de recoltare, oamenii au păstrat-o și după terminarea războiului. Aceste schimbări au avut urmări și în zona folclorului și a etnografiei: dacă la seceră femeile tăiau spicele îndemnându-se prin diferite cântece, strigături și jocuri, bărbații fiind în spate la legatul snopilor, la cositul holdei bărbații

⁵ Cf. Florin Bengean, *Traian Gherman, Vechi obiceiuri agrare la români. Claca de la secerat și cununa de grâu*, în „Cuvântul liber”, 31 mai 2013. (<http://www.cuvantul-liber.ro/news/70342/61/TRAIAN-GHERMAN-Vechi-obiceiuri-agrare-la-romani-Claca-de-la-secerat-si-cununa-de-grau>)

⁶ Ion Mușlea, *Din activitatea mea*, în „Anuarul de folclor”, anul I, 1980, p.41.

⁷ Cf. Traian Gherman, *Răspântii în evoluția obiceiurilor agrare la românii din Transilvania în prima jumătate a veacului al XX-lea*, extras din Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1971-1973, Cluj, 1973, pp. 427- 434.

⁸ Cf. *Ibidem*, pp.428-429.

le iau locul în față și trec femeile la adunatul mănunchiurilor. Astfel obiceiurile s-au schimbat, iar unele tradiții precum *cununa de grâu*, *claca tineretului*, *claca jocului* sau *claca țiganului*, au dispărut.⁹

Un alt punct de răspântie a fost reforma agrară din 1921, când fiecare țăran începe să-și muncească cu trudă propria bucată de pământ, motiv pentru care dispare obiceiul clăcii de la secerat cu toate cele ce o însoțeau: cununa, cântecul cununii, cortegiul și ospățul cununii etc.¹⁰

În aceeași serie a momentelor care modifică crucial viața țăranului român se înscrie și anul 1945, când începe cooperativizarea și mecanizarea muncilor agricole. Traian Gherman subliniază schimbările care transformă întreaga practică agricolă și odată cu ea folclorul și etnografia. Mecanizarea agricolă duce la dispariția multor îndeletniciri și obiceiuri agrare ca *Plugarul (Udătorul, Boii Sîngiorzului)* prin care se sărbătorea primul gospodar care ieșea cu plugul primăvara, obicei practicat în toată Transilvania.¹¹

În *Anuarul de folclor II*, în 1981, apare un articol al lui Traian Gherman care scrie despre obiceiul ***Plugarului sau Trasul în apă***. Folcloristul notează primele mențiuni ale obiceiului care apar în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, când, în 1675 mitropolitul Sava Brancovici dă mai multe porunci, publicate ulterior de Timotei Cipariu în 1855, printre care spune și că „în lune de paști în apă să nu se tragă”. O altă mențiune veche este făcută de Pentru Pavel Aron care a făcut vizite canonice în toată Transilvania și care cunoștea foarte bine toate tradițiile dar și obiceiurile păgâne practicate în popor în acea vreme, sfătuiește preoții într-o circulară adresată acestora să îndemne oamenii „să se păzească de tot felul de nelegiuiri: vrăjitorii, descântorie, fermecătorie... focuri vii, săriri peste foc, trageri în apă în a doua zi de Paști... de nedeile ceale cu beuturi și jocuri, precum și de eșirea cu crucea în același chip, între hotare...”¹². Descrierea obiceiului apare mai târziu, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, în *Convorbiri literare*, cu referire la Țara Oltului (făcută de G. I. Pitiș), în *Gazeta Transilvaniei*; Simion Fl. Marian și Ambrosiu Chețan descriu același obicei, din Câmpia Transilvaniei; descrierea obiceiului la românii din Munții Apuseni o face G. Candrea și Valer Butură în *Sociologie Românească, II* etc. Alexiu Viciu descrie obiceiul în două articole publicate în *Comoara satelor: Plugarul* (1923) și *Datini de Sîngiorz* (1926). Ceremonialului acestui obicei răspândit pe întreg teritoriul Ardealului are un fond comun deși se regăsesc multiple forme de manifestare: sărbătorirea celui care a ieșit primul la arat primăvara. Obiceiul poate fi practicat singur sau corelat cu alte tradiții (de ex, corelat cu obiceiul de la Paști cunoscut sub denumirea de *bricelat* sau *alegerea de craiu*; acesta mai era practicat în unele zone și în ziua de *Sîngiorz*).¹³

Un articol al lui Traian Gherman a fost publicat în *Anuarul de folclor V-VIII (1984-1986)* după ce a fost revăzut și îngrijit de fiica acestuia, cercetătoarea Ileana Bozac. Acesta a fost dedicat ***Sîngiorzului***, pornind de la considerentul că foarte multe obiceiuri agrare au dispărut sau au suferit schimbări majore ca urmare a modificărilor din structura social-economică a colectivității rurale. Traian Gherman face și cercetări proprii obținând un material documentar valoros din 90 de sate din Transilvania. Autorul insistă ca cercetătorii mai tineri să completeze cu diferite amănunte studiile existente și să lărgească aria de cercetare până la definitivarea subiectului. El însuși aplica această tehnică de lucru, dovadă fiind însemnările ulterioare pentru completarea unor cercetări personale, chiar și după publicarea unor studii. Acest obicei mai purta denumirea de *Bloajă*, *Gheorghe*, *Păpăludă/ Păpălugă/ Păpălugără/ Păpălugară*, *Băbăludă*, *Goțoiu*, *Mătăhală*, *Burduhoasă* (lângă Blaj) etc. Menționări ale obiceiului și descrierea sumară a acestuia se găsesc în câteva lucrări începând cu 1888, precum și în bibliografia străină cu referiri la câteva sate de pe Valea Arieșului din anul 1910. Ca structură, obiceiul era aproape același în toate satele, fiind o manifestare prin care colectivitatea sărbătorea principiul Binelui, invocând belșug și noroc la roade, la vite și la om. Un alai format din feciori tineri și bărbați tineri căsătoriți, în frunte cu Sîngiorzul (un flăcău acoperit din cap

⁹ Cf. *Ibidem*, pp.429-430.

¹⁰ Cf. *Ibidem*, p. 431.

¹¹ Cf. *Ibidem*, p.432.

¹² Augustin Bunea, *Episcopii petru Pavel Aron și Dionisiu Navacovici*, Blaj, 1902, p. 388, *apud* Traian Gherman, *Plugarul sau Trasul în apă*, în „Anuarul de Folclor”, anul II, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Centrul de Științe sociale, Sectorul de Etnologie și Sociologie, 1981, p.158.

¹³ Cf. Traian Gherman, *Plugarul sau Trasul în apă*, în „Anuarul de Folclor”, anul II, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Centrul de Științe sociale, Sectorul de Etnologie și Sociologie, 1981, pp. 157-160.

până în picioare cu crengi verzi și uscate și scoarță de copac) merge prin sat chiuind și sunând din cimpoaie și buciume construite din coajă de copac, în ziua de Sf. Gheorghe, când slujba la biserică e pe sfârșit. În curțile oamenilor Sîngiorzul joacă, este udat și i se dăruiesc bani sau mâncare. Când este dezbrăcat Sîngiorzul, crengile sunt aruncate peste semănăturile înverzite ca acestea să aibă rod bogat. Totuși, obiceiul are diverse particularități, în funcție de localitate, cu importanță deosebită din punct de vedere etnografic. Există și cazuri în care variante ale Sîngiorzului presupun contopirea lui cu alte obiceiuri (*Sîngiorzul, Păpălugăra și Plugarul*). Semnificațiile acestui ritual străvechi sunt multiple: udarea Sîngiorzului era o transpunere în fapt a invocării de ploi bogate peste an; aruncarea frunzelor cu care a fost mascat Sîngiorzul peste semănături semnifică o invocare a recoltei bogate; în unele sate frunzarul le dă vitelor să mănânce ca acestea să dea mult lapte și să fie ferrite de boli; alaiul format până în final din toți localnicii, care fac un vacarm înspăimântător doresc a alunga prin aceasta ființe mitice nevăzute, ostile omului.¹⁴

Un moment culminant în cadrul datinilor agrare îl constituie ***Claca de la secerat***. În urma unei activități îndelungare de cercetare în această arie prin diverse tehnici, autorul reușește să strângă un material voluminos și deosebit de important prin elementele de noutate pe care le aduce în literatură de specialitate, spre exemplu: *Holda Sfintei Mării* apare doar menționată sub alt nume în literatura etnografică, iar *cina holdei* era pe atunci total necunoscută. Traian Gherman a intenționat să ofere o imagine de ansamblu a variației de forme a ritualului precum și momentele principale ale obiceiului pe marginea cărora se diversifică apoi formele de manifestare specifice fiecărei localități sau regiuni. Analiza obiceiului este împărțită de autor pe câteva zone de investigație: Țara Oltului, Ținutul Sibiului, Zona Târnavelor, Zona Arieșului, Zona Năsăudului, Zona Someșului, Zona Mureșului și Zona de Nord. Cel mai important moment al ritualului agrar al clăcii de la secerat este *purtatul cununii*. Această parte a ritualului este o procesiune a mulțimii de săteni de la holdă și până acasă la gazdă unde i se înmânează acesteia cununa. Persoana care va trebui să ducă cununa trebuie să îndeplinească anumite condiții și se consideră că i se face o mare onoare. După ce s-a ales persoana care va purta cununa, există unele obiceiuri care se practică chiar la locul secerat, înainte de formarea alaiului: jocul pe miriște, udatul cununii. Apoi cununa este purtată prin sat pe fondul muzical realizat de clăcași numit cântecul cununii. Aceasta este întâmpinată de săteni cu vase de apă pe care aceștia o varsă pe cunună și implicit pe purtătoarea ei. Botezul și închinatul cununii are loc la gazdă care udă cununa și întâmpină alaiul cu pâine și sare, băutură și o farfurie cu grâu și uneori cu o lumânare aprinsă. Urmează masa pregătită de gazdă, însoțită și ea de diverse obiceiuri și texte ritualice. Variația zonală a obiceiului include alegerea persoanei care poartă cununa (în unele sate aceasta este purtată de *un fecior* ales diferit de la sat la sat: acesta poate fi cel mai de vază din sat, vătaful feciorilor, cel mai isteț sau poznaș, cel ales de stăpânul holdei, un fecior care este tras la sorți, feciorul gazdei sau o rudă cu gazda, cel mai harnic dintre feciori, cel mai tânăr/ în vârstă fecior sau chiar un copil de 14 ani care să simbolizeze nevinovăția etc; în cele mai multe sate cununa este purtată de *o fată* care este aleasă după curățenia sufletească și este aleasă de clăcașii mai bătrâni, o fată care să nu fi cunoscut bărbat, gazda îngrijindu-se ca în ultima zi de cules să cheme o fată care să îndeplinească aceste condiții; pe lângă curățenia morală fata trebuie să fie frumoasă, voinică și să provină dintr-un neam fruntaș în sat; în câteva sate era obiceiul ca *o femeie măritată*, cea care împletește cununa, rudă cu gazda să fie cea care poartă cununa;), udatul cununii pe miriște (secerătorii toarna pe capul celui care poartă cununa un vas de apă; în alte locuri gazda este cea care uda cununa pe miriște, în alte localități feciori și fetele se duc la cel mai apropiat izvor iar cea care va purta cununa va uda și va tăia câteva spice din ea care vor cădea în râu apoi va stropi cu cununa în cele patru părți ale văzduhului), jocul cununii pe miriște (și jocul cunoaște mai multe variante: în unele locuri este jucat un singur joc de toți secerătorii, în alte părți se joacă trei jocuri: un joc, românește și învărtita; în unele sate joacă doar fata care poartă cununa împreună cu un fecior), alaiul și udatul ununii prin sat (în majoritatea satelor alaiul se formează având în frunte fata care poartă cununa ordinea clăcașilor în alai fiind diferită de la un sat la altul; în momentul când alaiul intră în sat se schimbă atât formațiunea cât și cântecele și

¹⁴ Cf. Traian Gherman, *Sîngiorzul sau Bloaja. Un obicei agrar la românii din Transilvania*, în „Anuarul de folclor”, anul V-VIII (1984-1986), Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Centrul de Științe sociale, Sectorul de Etnologie și Sociologie, 1987, pp.89-115.

melodia; nu este deloc o misiune ușoară pentru cea/ cel care poartă cununa să suporte șuvoaie de apă care vin pe neașteptate așa că în unele sate se formează un scut din feciori care să îl/o apere pe cel care poartă cununa de cei care se reped să o ude, în alte sate se alege un fecior care să poarte cununa ca să poată fugi să ajungă cât mai repede la gazdă și să fie udat cât mai puțin sau în alte sate i se dau arme de apă formate din manunchiuri de spice și apă; în unele sate convingerea este că udarea cununii trebuie făcută cât mai bine astfel încât aleg să îl aruncă pe purtător într-o vale sau într-o troacă unde se adapă vitele; încercările de a scăpa de udat nu țin neaparat de simbolistica obiceiului cât de afirmarea personală prin bravuri care asigură spectaculozitate ritualului).¹⁵

Interesului lui Traian Gherman a fost captat și de ***obiceiurile legate de sărbătorile de iarnă***. Metoda de lucru în elaborarea studiului *Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal* este asemănătoare cu cele folosite pentru alte studii, și anume: autorul a explicat în ce constă o tovărășie a tinerilor din satele ardelenene, a explicat apoi denumirile folosite în diferite sate sau zone oferind un punct de plecare pentru un eventual studiu comparat și a expus apoi organizarea tovărășiilor descriind momentele importante. El descrie aceste fenomene folclorice integrându-le în specificul și complexitatea satului ardelenesc. Traian Gherman recunoaște că sunt extrem de puține satele din Ardeal în care tineretul să nu se organizeze pentru petrecerile de Crăciun, Anul Nou și Bobotează, iar organizarea are loc în șezători, în serile lungi de iarnă din perioada postului când munca la câmp încetează și jocul nu mai poate avea loc. Astfel, tinerii se adună în tovărășii care poartă diferite denumiri, în funcție de zonă: ceată, ceata feciorilor, juni, bute (în regiunile cu podgorii vestite cum e zona Târnavelor și pe Secaș), lădoiu (în Câmpia Ardealului, vestită pentru recolta de cereale), dobă/dubași (în zona Hunedoarei unde se folosea o tobă tradițională când se mergea la colindat), cămară etc, încercând astfel să ofere și o explicație logică a acestor denumiri. Există un ritual specific de o solemnitate deosebită și pentru alegerea conducătorului/conducătorilor cetei/ cetelor, care are loc fie de lăsata secului, fie de Sf. Nicolae sau mai rar în duminica dinaintea Crăciunului. Conducătorii poartă denumirea de vătav, primar, colăcar, stegar care sunt confirmați în această funcție prin ridicarea lor, iar prin cinstea care i-a fost oferită el are autoritate nediscutată, intră primul în casa în care se colindă, stă în fruntea mesei, deschide jocul, alegându-și fata cu care vrea să joace. O altă etapă importantă a obiceiului constă în alegerea gazdei în casa căreia să aibă loc petrecerea. Persoana respectivă trebuie să fie o persoană cinstită și de vază în sat, să aibă o casa mare în care să încapă toata lumea, să fie în centrul satului etc. Gazda este recompensată atât prin cinstea care i se face cât și prin sume de bani și bunuri adunate de ceată de la colindat. În unele părți i se dau lemne sau gău și mălai. Se adună apoi băutura pentru petrecere și se asigură mâncarea. Aceasta va fi din cea primită la colindat, din cea adusă de fete, dar felul de mâncare care nu trebuie să lipsească sunt sarmalele care se vor găti acasă la gazdă cu ingrediente aduse de fete. Pe parcursul acestor pregătiri, aproape în fiecare seară, tineretul se adună acasă la gazdă să învețe colindele care trebuie să fie diversificate pentru fiecare categorie socială din sat: preotul, primarul, fata, feciorul, boierul, iobagul etc. Alte etape ale obiceiului sunt *chematul fetelor*, *masa comună*, *dusul vedrei/ dusul jocului* (judele sau vataful duce o vadră de vin părinților fetei pe care acesta și-a ales-o să-i fie parteneră la petrecerile de sărbători; a doua zi de Crăciun crășmarul duce vadra, iar a treia zi este rândul bucătarului), *zoritul* (o urare de Anul Nou), fiecare cu un ritual bine stabilit și respectat în fiecare an. Tot în cadrul obiceiurilor de iarnă sunt incluse diferite obiceiuri de Anul Nou: ritualuri făcute de fetele de măritat pentru descoperirea sortitului, furatul porților (între cei certați, între tinerii care se apropie de vârsta căsătoriei pentru a face cunoscute unele legături între ei) etc. Organizarea tineretului în ceată se destramă fie după Crăciun, fie la Bobotează, prilej pentru alte obiceiuri la *spartul buții*.¹⁶ Traian Gherman menționează într-o notă că acest studiu conține doar fragmente dintr-o lucrare în manuscris care cuprinde descrierea obiceiurilor de Crăciun, Anul Nou și Bobotează, strânse cu ajutorul învățătorilor de la Blaj în perioada 1932-1933.

Studiul consacrat obiceiurilor și cântecelor din perioada Crăciunului, tratate în amănunt de Traian Gherman, rămâne de actualitate. Ion Taloș se ocupă de demonstrarea teoriei ariilor mărginașe

¹⁵ Cf. Traian Gherman, *Claca de la secerat*, în „Marisia”, anul X, Târgu Mureș 1980, pp. 631- 653.

¹⁶ Cf. Traian Gherman, *Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal*, extras din „Anuarul Arhivei de Folklor”, anul V, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1939, pp.57- 76.

formulată de Bartoli, în domeniul folcloristicii. Acesta consideră că zonelor de margine din imperiul roman, precum folclorul românesc, folclorul spaniol și portughez, le sunt comune obiceiurile de colindat cu toate etapele sale: organizarea cetelor de colindători, structura acestora, succesiunea activităților cetei, descolindatul, petrecerea fetelor și băieților la sfârșitul perioadei etc. Aceste elemente conservate foarte bine la periferia romanității au dispărut în mare parte în zonele centrale precum în folclorul italian sau francez, unde mai apar doar în mod sporadic, pe arii restrânse, ceea ce demonstrează că au fost practicate pe arii mai largi ce s-au restrâns în timp odată cu trecerea societății de la rural la urban. Ion Taloș susține ideea că folclorul romanic trebuie privit în mod unitar, iar folclorul românesc are un cuvânt greu de spus în această direcție de cercetare deoarece oferă foarte multe teme, pornind chiar de obiceiurile și cântecele de Crăciun.¹⁷

În 1938, Traian Gherman publica lucrarea sa *Nuntă țărănească într-un sat din Sătmar* sub forma unui articol de revistă. Acesta a identificat o comună aflată la 15 km de Baia Mare, Ilba, unde obiceiul de nuntă se deosebește de cele practicate în celelalte zone din Ardeal. Spre deosebire de alte sate, în Ilba tânărul merge singur la peșit, etapă care se desfășoară după niște reguli bine stabilite, fiecare parte implicată știind exact ce are de făcut, iar discuția are un anumit tipar și specific precum și anumite texte versificate. De exemplu:

„ - Aflăm pe Dumnezo cu Dumneavoastră
- Dumnezo v-duce-n pace.
- Tot avem un cuvânt de cuvântat,
Pe bunul Dumnezo de laudat.
Anume, iest cuvântul lui Dumnezo întâia oară
Și a Maicii Preacurate
Și a doisprezece sfinți Apostoli
Și anume:
Un cuvânt de la Craiu cel nou
Și de la Crăiasa cea noauă;
Zic așa prin gura noastră:
- Mulțămim milostivului Dumnezo
Că și noauă ne-a rânduit, la naștere
După naștere botejiune,
Creștere și mărire,
Zi de bucurie,
Ceas de căsătorie,
Care s-apropie să vie.
Dar nici noi nu ne putem căsători,
Nici mulăți (= petrece)
Fără de fețe de omenie
Închinăm cuvântu la domnu nostru părinte
Să facă bine
Să ustenească
La biserica Ierusalimului
La scaunul milostivului
Să puie cununi de piatră scumpă
Pe capetelenoastre
Dar să nu gândiți
Că suntem niște cialăi
Sau preabalăi;
Că suntem cu nume mânați
Dela mireasă

¹⁷ Ion Taloș, *Destinul internațional al lingvisticii și folcloristicii românești*, în „Cultura”, serie nouă, anul X, nr. 32 (530), 3 septembrie 2015, pp.28-29.

Cu zădie de mătasă
Dela mire
Cu ștruțiu de busuioc,
Ca Dumnezeu să le deie noroc.”¹⁸

Traian Gherman a menționat în finalul studiului său că a făcut, pe baza informațiilor primite, o descriere sumară a nunții în Ilba, lipsind multe momente importante și amănunte specifice, motivând acest lucru prin faptul că informatorul a dat mai multă importanță folclorului decât acțiunii. Cu toate acestea, el subliniază importanța culegerii și publicării acestui obicei deosebit care era pe cale de dispariție.¹⁹

O direcție importantă în activitatea folclorică a lui Traian Gherman o constituie editarea primei reviste din Transilvania dedicate folclorului. *Comoara satelor* a apărut pentru prima dată în luna ianuarie 1923, la Blaj, unde elitele culturii împământeniseră deja tradiția de a culege folclor. Ea a continuat în formatul 23x15 cm, apărând la începutul fiecărei luni cu excepția lunilor iulie-august, fiind condusă de Traian Gherman. Revista a apărut la Tipografia Seminarului, la îndemnul Mitropolitului Vasile Suci, avându-i printre colaboratori profesori ai Blajului, cunoscuți pentru colaborarea lor la diverse periodice ale vremii, dar și folcloriști de dincolo de Carpați: Alexandru Lupeanu, Alexiu Viciu, Ioan Pop-Câmpeanu, Ștefan Pop, Iuliu Maior, Ioan Moldovan, Laurean Moldovan, Ioan Pop-Zăicani și conține eseuri, poezii populare, cimitituri, descantece, explicația unor cuvinte dialectale, elemente de medicină populară, informații despre folcloriști, precum și un istoric al Societății Corale "Carmen" (1901-1926), iar obiectivul propus era „adunarea folclorului românesc ca material de utilizat pe seama celor ce vor scrie istoria neamului, și de a mântui dela peire această comoară națională.”²⁰ Comitetul de redacție a pornit de la ideea că folclorul este un document deosebit de valoros pentru cunoașterea unui popor deoarece acesta cuprinde toate bucuriile, tristețile, frământările și speranțele unui neam, orientând încă din primul număr revista în direcția culegerii folclorului în vederea conservării și transmiterii lui: „Pentru cunoașterea unui popor, izvorul cel mai prețios, datele cele mai sigure și mai reale ni le dă folclorul și etnografia. Acestea sunt icoana nemeșteșugită a sufletului unui neam. În ele se oglindează toate durerile și bucuriile de azi, frământările trecutului și nădejdea viitorului. Sunt documente sigure și nealterate, documente cari nu sunt scrise de mână omenească, dictate de o pornire sau pricepere individuală și adeseori momentană; sunt documente, în cari grăiește colectivitatea, sufletul neamului întreg în temeiul unei selecționări precizate de generații întregi. Dacă vrem să ne cunoaștem neamul, să căutăm aceste documente în însăși ființa noastră ca neam: în graiu și limbă, în felul de gândire și simțire, în viața familiară, în traiul de toate zilele, în obiceiurile și credințele noastre, în apotezoarea trecutului și în aspirațiile pentru viitor. Stăpâniți de gândul de-a contribui la cunoașterea noastră ca neam, de altă parte de-a mântui la vreme din gura pieirii această comoară de bogății, Comitetul pus în fruntea acestei reviste a luat inițiativa de a redacta această revistă de folclor...”²¹

Revista a apărut până în anul 1927 susținută financiar doar din abonamente și de către Traian Gherman din fonduri personale. Valoarea revistei *Comoara satelor* iese la iveală atât în realitatea imediată prin contribuția ce a avut-o în construirea unei arhive de material folcloric bogat, divers și în multe cazuri inedit, precum și la nivel metodologic, pledând mereu pentru respectarea principiilor științifice în culegerea materialului folcloric, formând astfel colaboratori care vor continua activitatea lor metodologică în culegerea folclorului și după dispariția revistei.

BIBLIOGRAPHY

Bengean, Florin, *Traian Gherman, Vechi obiceiuri agrare la români. Claca de la secerat și cumuna de grâu*, în „Cuvântul liber”, 31 mai 2013. (<http://www.cuvantul->

¹⁸ Traian Gherman, *Nuntă țărănească într-un sat din Sătmăre*, extras din „Afirmarea” nr. 4-5-6, Satu-Mare, 1938, pp. 7-8.

¹⁹ Cf. *Ibidem*, pp. 5-23.

²⁰ „Comoara satelor” Revistă lunară de folclor, anul I, nr. 01, ianuarie 1923, p.2.

²¹ *Ibidem*, pp.1-2.

liber.ro/news/70342/61/TRAIAN-GHERMAN-Vechi-obiceiuri-agrare-la-romani-Claca-de-la-secerat-si-cununa-de-grau)

Bunea, Augustin, *Episcopii petru Pavel Aron și Dionisiu Navacovici*, Blaj, 1902.

Gherman, Traian, *Răspântii în evoluția obiceiurilor agrare la românii din Transilvania în prima jumătate a veacului al XX-lea*, extras din Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1971-1973, Cluj, 1973.

Idem, *Plugarul sau Trasul în apă*, în „Anuarul de Folclor”, anul II, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Centrul de Științe sociale, Sectorul de Etnologie și Sociologie, 1981.

Idem, *Sîngiorzul sau Bloaja. Un obicei agrar la românii din Transilvania*, în „Anuarul de folclor”, anul V-VIII (1984-1986), Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Centrul de Științe sociale, Sectorul de Etnologie și Sociologie, 1987.

Idem, *Claca de la secerat*, în „Marisia”, anul X, Târgu Mureș 1980.

Idem, *Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal*, extras din „Anuarul Arhivei de Folklor”, anul V, Monitorul Oficial și imprimăriile Statului, Imprimeria Națională, 1939.

Idem, *Nuntă țărănească într-un sat din Sătmar*, extras din „Afirmarea” nr. 4-5-6, Satu-Mare, 1938.

Goția, Anca, *Folcloristul Traian Gherman în culegerea Cercetări de limbă și literatură*, Sibiu, Societatea de Științe Filologice din R.S. România, 1981.

Mușlea, Ion, *Din activitatea mea*, în „Anuarul de folclor”, anul I, 1980.

Taloș, Ion, *Traian Gherman*, în „Tribuna”, anul XIII, nr.51, 18 decembrie 1969.

Idem, *Destinul internațional al lingvisticii și folcloristicii românești*, în „Cultura”, serie nouă, anul X, nr. 32 (530), 3 septembrie 2015.

*** „Comoara satelor” Revistă lunară de folklor, anul I, nr. 01, ianuarie 1923.